

УДК 342.565.2(477):340.113]:[341.645.5(4):341.231.14]
DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.1.21>

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРАВНИЧОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ ЄСПЛ У РІШЕННЯХ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ УКРАЇНИ

Лазарєв В.В.,
кандидат юридичних наук, доцент,
професор кафедри теорії та історії держави та права
Харківського національного університету внутрішніх справ
ORCID: 0000-0001-9468-0497

Лазарєв В.В. Імплементация правнической терминологии ЕСПЛ у решениях Конституционного Суда Украины.

Статтю присвячено дослідженню особливостей впливу прецедентної практики Європейського суду з прав людини на формування та розвиток правничої термінології в актах Конституційного Суду України. У дослідженні, правничу термінологію розглянуто як динамічну систему, що безпосередньо залежить від суспільно-історичного розвитку держави, правотворчості, правозастосування та доктрини. Показано, що модернізація терміносистеми відбувається як під впливом внутрішніх чинників, так і зовнішніх, передусім - інтенсивної взаємодії з європейським правовим простором.

Наголошено, що імплементация правничої термінології, яка сформована ЄСПЛ, суттєво впливає на правову систему, зокрема на трансформацію конституційного правосуддя в Україні. Це проявляється у тому, що у рішеннях КСУ використовується правнича термінологія, вироблена ЄСПЛ. Імплементация правничої термінології ЄСПЛ Україною слугує індикатором наближення національної правової системи до європейських стандартів.

Особливу увагу приділено ключовим принципам, що інтегровані з рішень ЄСПЛ у практику Конституційного Суду України: «proportionality test», «margin of appreciation», «quality of law», «legal certainty», «rule of law». Продемонстровано, як ці поняття розширюють та переосмислюють українську конституційну терміносистему. Зазначено, що імплементация європейської термінології не є механічним запозиченням, а передбачає глибоку доктринальну адаптацію, узгодження з національним законодавством.

Підкреслено, що імплементация правничої термінології ЄСПЛ у рішеннях КСУ є процесом наближення національної правової системи до стандартів ЄС. Вона перетворюється на один із ключових чинників модернізації українського конституційного правосуддя. Саме це сприяє поглибленню інтеграції України до європейського правового простору. Розвиток цієї терміносистеми й надалі визначатиме якість конституційного правосуддя, адже саме мовно-концептуальна точність є фундаментом ефективного захисту прав людини та побудови сучасної правової держави.

Обґрунтовано, що імплементация правничої термінології ЄСПЛ є важливим чинником модернізації української правової системи, сприяє гармонізації національного конституційного правопорядку з європейськими підходами та створює підґрунтя для подальшого розвитку правової доктрини в Україні.

Ключові слова: правнича термінологія; Конституційний Суд України; Європейський суд з прав людини; акти Конституційного Суду України, верховенство права; терміносистема права; імплементация європейських стандартів.

Lazariev V.V. Implementation of ECHR legal terminology in decisions of the Constitutional Court of Ukraine.

The article is devoted to the study of the peculiarities of the influence of the case law of the European Court of Human Rights on the formation and development of legal terminology in the acts of the Constitutional Court of Ukraine. Legal terminology is considered as a dynamic system that directly depends on socio-historical development, law-making, law enforcement and doctrine. It is shown that the modernisation of the terminology system occurs under the influence of both internal and external factors, primarily intensive interaction with the European legal space.

It is emphasised that the implementation of legal terminology developed by the ECHR has a significant impact on the transformation of constitutional justice in Ukraine. This is manifested in the fact that the decisions of the Constitutional Court of Ukraine use legal terminology developed by the ECHR. The implementation of the ECHR's legal terminology by Ukraine serves as an indicator of the national legal system's convergence with European standards.

Particular attention is paid to the key principles that have been integrated from the decisions of the ECHR into the practice of the Constitutional Court of Ukraine: 'proportionality test', 'margin

of appreciation', 'quality of law', 'legal certainty' and 'rule of law'. It is demonstrated how these concepts expand and reinterpret the Ukrainian constitutional terminology system. It is noted that the implementation of European terminology is not a mechanical borrowing, but involves a deep doctrinal adaptation and harmonisation with national legislation.

It is emphasised that the implementation of the ECHR's legal terminology in the decisions of the Constitutional Court of Ukraine is a process of bringing the national legal system closer to EU standards. It is becoming one of the key factors in the modernisation of Ukrainian constitutional justice. This is what contributes to the deepening of Ukraine's integration into the European legal space. The development of this terminology system will continue to determine the quality of constitutional justice, as linguistic and conceptual accuracy is the foundation for the effective protection of human rights and the construction of a modern constitutional state.

The results of the study show that the implementation of the legal terminology of the ECHR is an important factor in the modernisation of the Ukrainian legal system, contributes to the harmonisation of the national constitutional legal order with European approaches, and creates a basis for the further development of legal doctrine in Ukraine.

Key words: legal terminology; Constitutional Court of Ukraine; European Court of Human Rights; acts of the Constitutional Court of Ukraine; rule of law; legal terminology system; implementation of European standards.

Постановка проблеми. На сьогодні, розвиток української державності відбувається в умовах інтеграції до європейського правового простору. Європейська інтеграція вимагає від нашої держави приведення системи нормативно-правових актів України до європейських стандартів. Це повною мірою стосується інтеграції європейської правничої термінології у правову систему України.

Рішення ЄСПЛ містять широку систему правничої термінології, що вироблена у межах прецедентної практики. Ця правнича термінологія все ширше використовується у актах Конституційного Суду України (КСУ). Водночас, слід констатувати ту обставину, що імплементація цих термінів нерівномірно. Також ці терміни не завжди розглядаються і використовуються на доктринальному рівні. Зокрема, на доктринальному рівні, бракує комплексних досліджень, які б комплексно розглядали механізми запозичення такої термінології та вплив на акти КСУ. Це ускладнює побудову узгодженої терміносистеми, що є необхідною умовою стабільності правових норм. Відтак виникає потреба у системному аналізі змісту й функцій термінів ЄСПЛ у рішеннях КСУ, з'ясуванні особливостей їх доктринального переосмислення.

Метою статті є комплексне дослідження особливостей імплементації правничої термінології, сформованої ЄСПЛ, у рішеннях КСУ.

Стан опрацювання проблематики. Питанням розвитку правничої термінології присвячено ряд досліджень. Зокрема, Н. Артикуца [1] дослідив підходи до визначення юридичної термінології; розглянув наукові пошуки різних дослідників у напрямі юридичного термінознавства. М. Гаврильців [2] дослідила як КСУ використовує рішення ЄСПЛ як джерело права для формування позицій. С. Калинюк [3] розглянув особливості застосування правничої термінології. М. Любченко [4] на монографічному рівні дослідила роль юридичної термінології і визначила її місце у функціонуванні правової системи держави. М. Панов [5] присвятив своє дослідження проблемним питанням правничої термінології. Н. Шеремета [6] розглянула правничу термінологію як певний пласт лексики. О. Щербанюк [7] акцентував свою увагу на особливостях використання практики ЄСПЛ для тлумачення норм права. Г. Юровська [8] розглянула підхід КСУ до тлумачення норм з урахуванням досвіду ЄСПЛ. Водночас, у вітчизняній правничій літературі недостатньо розглянуті механізми імплементації правничої термінології ЄСПЛ в національну правову систему. Саме тому перед нами постає потреба у дослідженні цього напрямку. Це дозволить чітко визначити особливості формування правничої термінології України на шляху до вступу в ЄС.

Виклад основного матеріалу. Правнича термінологія формувалася і продовжує формуватися під впливом необхідності задоволення комунікативних потреб правотворчої діяльності, правозастосування та розвитку правничої доктрини. Цей комплекс виступає важливою складовою аналізу правничої терміносистеми.

Правнича термінологія формувалася упродовж розвитку державності. Зважаючи на різні сторичні етапи розвитку вона увібрала у себе різні моделі концептуалізації, найменування, дефініювання й класифікації правових феноменів. Особливості терміносистеми права обумовлені специфікою позначуваних правових явищ і понять, їх неповторною історією розвитку в системі національного права і національної мови. Тобто, вона відображає особливості національного термінотворення.

Формування відповідного термінологічного масиву відбувається під впливом комплексу зовнішніх і внутрішньомовних факторів. Темп і спрямованість його розвитку визначаються різними суспільно-історичними передумовами. До них ми можемо віднести: тип виробничих відносин, співвід-

ношення класових сил, зміни суспільно-державного устрою, міжнародні відносини, мовна політика та ін. Водночас, ступінь розбудови правничої терміносистеми залежить від ряду факторів, таких як: накопичений досвід нормативного регулювання, нормопроектна техніка, правозастосування, рівень дослідженості правничих категорій, упорядкування терміносистеми.

Варто зважати, що правнича термінологія поєднує універсальні закономірності розвитку мови зі специфічними рисами, притаманними конкретній національній мовній спільноті. Кожна мова має власну систему правових понять. Особливості їх вираження, невіддільні від цієї мови.

Мови з усталеними правничими традиціями володіють розгалуженим термінологічним апаратом. Цей термінологічний апарат набував високого ступеня структурованості та повноти. Він знаходить своє ґрунтовне відображення у системі юридичних словників.

У ході історичної еволюції правнича термінологія постійно розширюється. Це відбувається завдяки появі нової термінології для позначення нових реалій і концептів, вдосконалення понятійного апарату. Кожен новий період розвитку державності формує новий пласт термінології, зокрема і правничої. Ця термінологія показує рівень пізнання правових явищ, особливості правової системи. Вагомим чинником формування правничої термінології у державі виступають міжнародні зв'язки, які тягнуть за собою запозичення термінів та їх взаємодію на наднаціональному рівні. Поширення сфери правового регулювання, поява нових галузей права на стику наук спричинюють активне творення юридичної терміносистеми за рахунок залучення термінів суміжних сфер [9]. Це повною мірою стосується і конституційного судочинства. КСУ у своїх рішеннях використовує правничу термінологію, яку було введено ЄСПЛ. Тобто, практика рішень ЄСПЛ виступає джерелом численних категорій, що сьогодні використовує КСУ. У процесі взаємодії національної правової системи України з європейськими стандартами, КСУ поступово імплементує концепти, сформовані ЄСПЛ, адаптуючи їх до національної правової системи та наповнюючи вже існуючу терміносистему новою правничою термінологією.

Правнича термінологія, що міститься в актах ЄСПЛ, включає такі ключові категорії, як «proportionality test», «margin of appreciation», «quality of law», «rule of law», «legal certainty», «proportionality», «margin of appreciation» та інші концепти, зміст яких є результатом багаторічної прецедентної практики. Відображення цих категорій у рішеннях КСУ сприяла формуванню нового концептуального шару правничої термінології, що відображає європейський підхід до захисту прав людини. Така термінологічна імплементація не обмежується буквальним запозиченням; вона передбачає глибоку доктринальну інкорпорацію та переосмислення цих категорій у межах українського конституціоналізму.

Таким чином, практика ЄСПЛ виступає каталізатором концептуального оновлення рішень КСУ та системи правничої термінології загалом. Запровадження цих категорій забезпечує не лише лінгвістичне зближення, але й методологічне вирівнювання підходів до тлумачення прав людини, пропорційності, легітимності обмежень, вимог до якості закону. Завдяки цьому КСУ формує національний правовий дискурс, який кореспондує з європейськими стандартами та сприяє гармонізації української правової системи з практикою ЄСПЛ.

Конституційний Суд України зазначав, що: «одним із елементів верховенства права є принцип пропорційності («proportionality test»), який у сфері соціального захисту означає, зокрема, що заходи, передбачені в нормативно-правових актах, повинні спрямовуватися на досягнення легітимної мети та мають бути співмірними з нею» [10]. Тобто, маємо констатувати, що у практиці КСУ принцип пропорційності є органічним елементом принципу верховенства права. Пропорційність розглядається у взаємозв'язку з категорією справедливості, а також із критеріями правомірності обмеження прав і свобод людини.

Пропорційність простежується не лише на внутрішньодержавному рівні, а й визначається міжнародними зобов'язаннями, що взяла на себе Україна. Ратифікувавши Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейську конвенцію з прав людини) [11], держава взяла на себе обов'язок застосовувати положення Конвенції та практику Європейського суду з прав людини. Таким чином, Україна імплементує стандарти ЄСПЛ у вітчизняну правову систему. А отже, ці положення і термінологія ЄСПЛ мають знаходити своє відображення у актах КСУ.

Таким чином, принцип пропорційності, запозичений з практики ЄСПЛ, займає визначальне місце у правовій системі України. У юридичній літературі наголошується, що його слід розглядати його як «елемент принципу верховенства права, конституційний принцип правомірного обмеження прав та свобод людини та громадянина» [12, с. 65]. Також він включає в себе одну з міжнародно-правових засад-критеріїв правомірності такого обмеження [12, с. 65]. Саме через інтеграцію цього принципу забезпечується відповідність національного правозастосування європейським стандартам та зміцнюється взаємодія українського і міжнародного правового просторів.

Доктрина «margin of appreciation» сформувалася у Європі як результат розвитку прецедентної практики ЄСПЛ. ЄСПЛ не має наміру встановлення для держав-учасниць певних моделей поведінки. Це пов'язано з тим, що такі аспекти стосуються особливостей забезпечення справедливо-

сті. Іноземні дослідники зазначають, що *margin of appreciation* широко застосовується у рішеннях ЄСПЛ. Так, ця доктрина, використана у понад 700 рішеннях ЄСПЛ. У науковій літературі пропонується низка дефініцій цієї доктрини, однак усі вони так чи інакше виходять із концепції певної «зони дії», у якій держава може приймати рішення, що залишаються сумісними з вимогами ЄСПЛ.

У зарубіжних публікаціях звертається увага на те, що для англомовної правничої традиції вираз «*margin of appreciation*» не є однозначним. Це пов'язано з тим, що французький термін «*marge d'appréciation*», від якого він походить, більш наближений до понять «думка», «судження».

В Україні, відсутній єдиний підхід до розуміння значення «*margin of appreciation*». У практиці КСУ, одним із найбільш вдалих варіантів є термін «простір обдумування» [13, с. 82]. Саме таке значення цього терміну використано у рішенні КСУ від 14.07.2021 р. № 1-р/2021 [14].

Незважаючи на широке використання, доктрина «*margin of appreciation*» залишається складною теоретичною конструкцією, що викликає численні дискусії. Дослідники піддають критиці цю конструкцію через невизначеність змісту, відсутність чітких меж застосування та потенційний ризик зменшення рівня захисту прав людини. Визначення цього терміну, у науковому світі, демонструють неоднозначність підходів до її розуміння. Це стосується і використання цієї доктрини ЄСПЛ. Питання виникають через необхідність врегулювання колізій через необхідність дотримання прав людини та інтересів держави.

У національній правовій системі ця доктрина розглядається як «доктриною політичного питання» та «доктриною поля розсуду держави», а також «доктриною свободи розсуду». Водночас, і в українській правовій системі, відсутній однаковий підхід до розуміння цього терміну, навіть зважаючи на позицію КСУ. Наукова доктрина виокремила три основні підходи до його розуміння: «поле розсуду у балансуванні», «поле розсуду у виборі засобів» (виникає винятково за позитивних зобов'язань держави), «поле розсуду у встановленні меж права» [13, с. 82-83]. Такий підхід дає змогу більш структуровано описати механізм дії доктрини у практиці ЄСПЛ та її використання КСУ.

Далі, на нашу думку, варто звернути увагу на категорію «якість закону» (*quality of law*) як елемент принципу верховенства права. Ця категорія виступає основною гарантією захисту прав і свобод людини. Зокрема, статтею 3 Конституції України передбачено: «права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Держава відповідає перед людиною за свою діяльність. Утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави» [15]. Реалізація цього обов'язку передбачає, зокрема, закріплення на рівні законодавства належних процедурних механізмів, за допомогою яких держава створює умови для реального й ефективного здійснення кожною особою своїх прав. КСУ у рішенні від 24.12.2004 р. № 22-рп/2004 [16] наголосив, що це є головним обов'язком держави.

Подальшу конкретизацію цього принципу здійснено у Кодексі адміністративного судочинства України (КАС України) [17]. Статтями 2, 6 і 242 КАС України передбачається, що цей принцип є однією з ключових засад адміністративного процесу. Ці норми визначають, що права та свободи людини є найвищою соціальною цінністю, визначають зміст діяльності держави, а судові рішення мають базуватися на цьому принципі. Також, важливим є те, що КАС України чітко визначає, що застосування цього принципу має відбуватися з урахуванням практики ЄСПЛ [18]. Саме це підкреслює обов'язковість інтеграції європейських правозахисних стандартів у національну правову систему.

Суттєве місце у правовій системі кожної держави просідає принцип «верховенства права» (правовладдя) / «*rule of law*». Цей принцип, в першу чергу, знаходить своє відображення у міжнародних нормативно-правових актах. Зокрема, це документи Венеційської комісії: «Report on the Rule of Law» (Доповідь про правовладдя) та «Rule of Law Checklist» (Мірило правовладдя), ухвалених відповідно 25–26 березня 2011 р. та 11-12 березня 2016 р., які у своїх офіційних українських перекладах поширюють ідею законності як одного з ключових елементів правовладдя [19, с. 8].

Як зазначає М. Козюбра, «верховенство права (правовладдя) («*rule of law*») передбачає законність, основу, по-перше, на визнанні й беззастережному сприйнятті людини як найвищої цінності, убезпеченні її від свавілля владних інституцій та їх посадових осіб, тобто законність, що її у вітчизняній літературі досить часто іменують правозаконністю» [19, с. 9]. Цей підхід цілком корелює з позицією ЄСПЛ, який у своїй практиці неодноразово наголошував, що вислів «згідно із законом» передбачає відповідність не лише формальному припису, а й самому принципу верховенства права [19, с. 9]. Тобто, цей принцип наголошує нам на тому, що діяти у відповідності до закону має на меті не лише дотримання положень законодавства, а й відповідність цінностям демократичного суспільства.

У рішеннях КСУ принцип верховенства права отримав концептуальне наповнення. КСУ розглядає його як визнання справедливості основоположною характеристикою права. У своїх рішеннях КСУ застосовує різні позначення категорії «верховенство права». Це і: «правовладдя», «юридична визначеність» і «правова визначеність» [20, с. 95]. Така непослідовність потребує уніфікації, оскільки узгоджена термінологія є передумовою стабільності й цілісності правової доктрини, що формує зміст сучасного українського конституціоналізму.

Формальна визначеність «*legal certainty*» виступає ключовим елементом принципу верховенства права. КСУ неодноразово підкреслював, що саме формальна визначеність виступає основною гарантією стабільності й непорушності гарантування конституційних прав та свобод людини. Це ми можемо простежити у рішеннях КСУ стосовно непорушності прав і свобод людини. Зважаючи на це, слід зважати і на стандарти, сформульовані у «Контрольному списку питань для оцінки стану дотримання верховенства права», ухваленому Венеційською комісією. У цьому документі наголошено, що «правова визначеність передбачає, зокрема: 1) доступність законодавства; 2) його передбачуваність; 3) доступність рішень судів; 4) стабільність і послідовність закону та його застосування на практиці; 5) відсутність зворотної сили закону; 6) охорону правомірних очікувань; 7) дотримання принципів *nullum crimen sine lege* і *nulla poena sine lege*, а також 8) додержання засади *res judicata*» [21, с. 45]. Отже, принцип формальної визначеності у рішеннях КСУ виступає основним елементом захисту прав і свобод людини. Ці підходи формують концептуальне підґрунтя для інтеграції підходів ЄСПЛ у конституційне правосуддя.

Висновки. Підбиваючи підсумки дослідження, маємо констатувати, що імплементація правничої термінології, яка сформована ЄСПЛ, суттєво впливає на трансформацію конституційного правосуддя в Україні. Це проявляється у тому, що у рішеннях КСУ використовується правнича термінологія, вироблена ЄСПЛ. Імплементація правничої термінології ЄСПЛ Україною слугує індикатором наближення національної правової системи до європейських стандартів.

Використання принципів «*proportionality test*», «*margin of appreciation*», «*quality of law*», «*legal certainty*», «*rule of law*» у рішеннях КСУ свідчить про формування нового методологічного підходу побудови його висновків. У межах формування цих рішень, КСУ використовує не просто механічне запозичення європейської термінології, а створює нові стандарти використання цих категорій. Завдяки цьому, КСУ не лише поглиблює зв'язок із європейськими стандартами, а й формує нові конструкції, що відповідають вимогам ЄСПЛ. У такий спосіб зміцнюється внутрішня будова рішень КСУ, що сприймаються як елемент єдиного європейського правового дискурсу.

Отже, імплементація правничої термінології ЄСПЛ у рішеннях КСУ є процесом наближення національної правової системи до стандартів ЄС. Вона перетворюється на один із ключових чинників модернізації українського конституційного правосуддя. Саме це сприяє поглибленню інтеграції України до європейського правового простору. Розвиток цієї терміносистеми й надалі визначатиме якість конституційного правосуддя, адже саме мовно-концептуальна точність є фундаментом ефективного захисту прав людини та побудови сучасної правової держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Артикуца Н.В. Юридичне термінознавство в Україні: сучасний стан, основні напрями та перспективи розвитку. *Термінологічний вісник*. 2019. Вип. 5. С. 6-17. URL: https://iul-nasu.org.ua/pdf/termvisnik/terv_2019_5_3.pdf (дата звернення: 28.02.2026).
2. Гаврильців М.Т. Деякі питання застосування Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та практики Страсбурзького суду в юридичних позиціях Конституційного Суду України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. № 8. С. 54-57. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-8/9>.
3. Калинюк С.С. Термінологічно-понятійний апарат законодавства держави: міжнародний та національний аспект. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2022. № 3. С. 296-301. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.53>.
4. Любченко М.І. Юридична термінологія: поняття, особливості, види: монографія. Харків: ТОВ «ВИДАВНИЦТВО ПРАВА ЛЮДИНИ», 2015. 280 с.
5. Панов М.І. Понятійний апарат юридичної науки (методологічні аспекти дослідження). *Державне будівництво та місцеве самоврядування*. 2022. Вип. 44. С. 13-29. DOI: <https://doi.org/10.31359/1993-0941-2022-44-13>.
6. Шеремета Н. Правнича термінологія української мови та процеси творення. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2013. № 765. С. 120-123.
7. Щербанюк О. Принципи права в аргументації рішень конституційних судів. *Вісник Конституційного Суду України*. 2021. № 5. С. 102-109. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/shcherbanjuk_visnyk_ksu_5_2021.pdf (дата звернення: 28.02.2026).
8. Юровська Г. Практика Європейського суду з прав людини в рішеннях органу конституційної юрисдикції. *Вісник Конституційного Суду України*. 2021. № 5. С. 110-130. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/yurovska_g._praktyka_yevropeyskogo_sudu_z_prav_lyudyny_v_rishennyah_organu_konstytuciyanoi_yurysdykciyi.pdf (дата звернення: 28.02.2026).

9. Артикуца Н.В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію. *Українська термінологія і сучасність*. 2005. № 6. С. 35-42.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням правління Пенсійного фонду України щодо офіційного тлумачення положень статті 1, частин першої, другої, третьої статті 95, частини другої статті 96, пунктів 2, 3, 6 статті 116, частини другої статті 124, частини першої статті 129 Конституції України, пункту 5 частини першої статті 4 Бюджетного кодексу України, пункту 2 частини першої статті 9 Кодексу адміністративного судочинства України в системному зв'язку з окремими положеннями Конституції України : Рішення Конституційного суду України від 25.01.2012 р. № 3-рп/2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-12#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини): Конвенція, Міжнародний документ від 04.11.1950 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 24.02.2026).
12. Продивус С.В. Пропорційність як конституційний критерій правомірності обмеження прав та свобод людини: стан розробки проблеми в українській юриспруденції. *Право і суспільство*. 2024. № 2. С. 63-72. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.2.8>.
13. Городовенко В. Доктрина «margin of appreciation» (простір обдумування) у практиці Конституційного Суду України. Збірник матеріалів і тез науково-практичних заходів конституційного тижня : [з нагоди 25-ї річниці Конституції України] / Конституційний Суд України, Європейська Комісія «За демократію через право» (Венеційська Комісія), Національна академія правових наук України. Київ: Ваіте, 2021. Ч. 2. С. 82-88.
14. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: Рішення Конституційного суду України від 14.07.2021 р. № 1-п/2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-21#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
15. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 46 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України «Про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України» при повторному голосуванні 26 грудня 2004 року» (справа про особливості застосування Закону України «Про вибори Президента України»): Рішення Конституційного суду України від 24.12.2004 р. № 22-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v022p710-04#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
17. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text> (дата звернення: 24.02.2026).
18. Берназюк Я. Категорія «якість закону» як складова принципу верховенства права та гарантія застосування судом найбільш сприятливого для особи тлумачення закону: офіц. вебсайт Верховного Суду України, пресцентр, інформація для ЗМІ. Верховний Суд України. Київ, 22 жовт. 2020. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/1011199> (дата звернення: 24.02.2026).
19. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри. Київ, 2020. 144 с.
20. Савчин А.М. Принцип верховенства права у системі конституційних засад реалізації права на безпечне довкілля. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. Серія ПРАВО*. 2024. Вип. 82. Ч. 2. С. 92-96. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.82.2.13>.
21. Рабінович С.П. Правова невизначеність в актах конституційного судочинства: pro et contra. *Український часопис конституційного права*. 2017. Вип. 1. С. 44-49. DOI: [10.30970/jcl.1.2017.5](https://doi.org/10.30970/jcl.1.2017.5).

Дата першого надходження рукопису до видання: 28.02.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026